

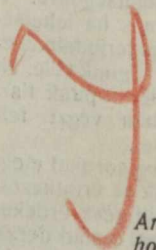
HARGITAVÁRALJA

A Hargitaváralja jelképes székely községek hiv. közlönye
Az erdélyiek tudományos, szépirodalmi és társadalmi folyóirata

Felelősszerkesztő:
JÓSA JÁNOS

Szerkesztő:
ÁDÁM ÉVA

Főszerkesztő:
Dr. SZACSVAY JÓZSEF

Igric ének

Arra emlékezem :
hogy vadrózsát szedett apró gyermekkezem ...
Egy fenyőerdőre is sokat gondolok,
hol halkán susognak az örökzöld lombok
s valami friss íze van a levegőnek.

Mikor a csillagok estenként feljönnek :
Ágazat erdőben zeng a havasi kürt
s a pásztor felrántja a székely condra szárt.
A Hargita felől fellobban a tűzjel :
Oshún lelkek álma szarvast űz ma éjjel.

Rika erdő felől csillagos éjjelen
Csaba királyfia az égen megjelen
s telehold korongján fenn az égi pásztor
kapcáját szárítva lefelé int százszor.

Kicsi kezem tépte a vadrózsa fákat
s gyermekképzeletem soha el nem járadt.
Vadrózsa ággal most
Igric regét írok :
a Hargitaalján egyre sokasodnak
a kopjafás sírok ...

Ádám Éva

Központi szerkesztőség és kiadóhivatal:
Szeged, Csemegi u. 4. Telefon: 21—06.

Budapesti szerkesztőség:

X., Stróbl Alajos u. 7. fszt. 445.

Telefon: 1-44-8-33.

Főszerkesztő: Budapest, IV.,

Bástya u. 35. II. 6. Telefon: 184-406
Előfizetések és egyéb anyagi küldemé-
nyek Szegedre, szellemiek a budapesti
és a szegedi szerkesztőséghez egyaránt
küldhetők.

Csekklapunk száma: 43.002

Lapunk amerikai területen megrendelhető
amerikai szerkesztő irodánkban.

Címe: **Stephen De Losonczy C. E.**
mérnöki irodája 205. Enst 87. th' Street.
New-York, USA.

A szerkesztőség tagjai:

Sándor Erzsé (Budapest.)

Sz. Solymos Bea (Budapest.)

Dr. vitész Bodor Aladár (Budapest.)

Gáspár Jenő (Budapest.)

Dr. Filó János (Budapest.)

Dr. v. Kolosváry Borcsa Mihály
(Budapest.)

A Hargitaváralja Jelképes Székely
község bírái:

Főbíró:

Dr. Veress Gábor (Bpest.)

Bírák:

Márton Ferenc (Budapest.)

Dr. Fazakas Sándor (Debrecen.)

Dr. Gonda Tibor (Szombathely.)

Jósa János (Szeged.)

Mezey Árpád (Felsőgalla.)

Péterfy Gyula (Kispest.)

Tordai Sándor László (Gödöllő.)

Futásfalvi Vargyassy Márton
(Pestszenterzsébet.)

Xantus Elek (Gyömrő.)

Előfizetési díj Magyarországon:

Egész évre — — — — 10.— P

Félévre — — — — 5.50 P

Negyedévre — — — — 3.— P

Számonkint — — — — 0.60 P

Európában:

Egész évre — — — 10 s. v. frank

Európán kívül: 3 dollár.

Szerkesztői üzenetek.

A kéziratokat vissza nem adjuk.

Csak válaszbélyeggel ellátott levelekre
válaszolunk.

Előfizetések csekkszámánk számával
(43.002) ellátott blanco csekklapon is
beküldhetők.

Árpád nyomda nyomása

Nyomdáért felel Szittner János

Dr. K. J. Örkény. Mindig-örömdőt
szereznek nemzetünk őshagyományai-
nak ápolására vonatkozó kedves érte-
sitések, amelyek közelebb hozzák lel-
künket egymashoz. Ildikó név ősi ma-
gyar eredetű s így kettős jelentősége
van annak, ha Székelyföldön lakó ked-
ves nővére kislányát is Ildikónak ke-
resztellették. A céltudatos nemzeti aka-
rásoknak ily irányú gyökere mélyen el-
rejtve élt és él a hazafias lelkekben és
lassanként meghozták a nemzeti életfa
szép virágait.

T. K. Gödöllő. A beküldött írások
sorra kerülnek mind, az indítvány is.
A szóban forgó ügyben kérünk bővebb
értesítést. Nem olvastuk. Az adatoknak
összegyűjtése igen ajánlatos. Üdv.

K. J. Nagykozár. Sajnos nem fog-
lalkozhatunk sokrétegu elfoglaltságunk
miatt a felvetett kérdéssel. Egyébkép-
pen szívesen állunk segítségükre. A
munkát kiadtuk bírálatra s ha lehetsé-
ges lesz lapunk jelenlegi terjedelméhez
képest még foglalkozni fogunk vele. Ne
méltoztassék feledni, hogy lapunk tisz-
tán erdélyi vonatkozásban végzi fel-
adatait. Meleg üdvözléssel.

E. J. Bpest. A meleg sorokat meg-
kaptuk. Mihelyt tehetjük az érintkezést
fölvesszük. A genealógiai rész érdekes
és közlésre való. A jelzett család derzsi
és marosvásárhelyi. Nem tudtuk még
a kapcsolatot megtalálni. Szívesen üdv!

Botond. Bpest. I.) Az I. és II. év-
folyamunk tartalmi földolgozására vo-
natkozó ajánlatot megfontolás tárgyává
tettük. 2.) A szellemi irányú támogatást
illető b. választ várjuk. Üdv!

O. Zs. G. dr. Pécs. A hiányzó
számot megküldtük. Kérjük azonban
ilyen esetben az ottani postán szíves-
kedjék fölszólalni, mert innen a lapot
kiadóhivatalunk hiánytalanul szállítja.
Üdvözléssel.

Uzindur. Bpest. „Még egyszer a
„Kopjafák“-hoz“ c. értékes zárószavát
jövő számunkban tesszük közzé, mtu-
tán jelen számunkkal befejezettnek vél-
jük a hozzászólások sorozatát. Talán
jelen közleményünk alkalmat ad a zá-
rószó bővítésére. Üdv.

A „Hozzászólók“-nak. Tekintve
azt, hogy az időrendben beérkezett le-
közölt hozzászólások a kópjafa hasz-
nátát illetően a kérdést lényegében
azonos meglátásban kimerítették, a to-
vábbi hozzászólásoknak helyet nem
biztosíthatunk s emiatt szíves megér-
tésüket kérjük.

Cikkiróinkhoz. Hangsúlyozottan
kérjük íróinkat, hogy írásaikat rövide-
re fogják, mert hosszabb közleményeket
redukált lapterjedelmünk miatt nem
közölhetünk.

Felelős lapkiadótulajdonos: **Cs. Jósa János** községi bíró.

HARGITAVÁRALJA

a Hargitaváralja jelképes székely községek hiv. közlönye.

Az erdélyiek tudományos, szépirodalmi és társadalmi folyóirata. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én

Felelős szerkesztő:
JÓSA JÁNOS

Szerkesztő;
Á d á m É v a

Főszerkesztő:
Dr. SZACSVAY JÓZSEF

Visszapillantás

Irta: TAMÁS KÁROLY.

Az élet: küzdelem! Egyedül a küzdelemben van adva az emberméltóság. A föld terhét viseljük. A nem küzdő élet rothadó terhe a földnek. Minél több terhét viseli az egyén vagy egy nemzet a földnek, annál *élőbb, nemesebb és emberibb*.

Ha az élet lényegének — szerintem — ezzel a kétségtelenül igaz megállapításával mérjük a különféle nemzetek életintenzitását és nemességét, akkor a magyar nemzet az élő népek sorában az elsők között van. Mert ha nem egy ezredév, hanem csak az utolsó húsz esztendő küzdelmeire tekintünk vissza, akkor is a teherviselésnek micsoda belső ereje és ha'alma tárul eléink az egymást nyomon követő sorscsapások megpróbáltatásaiban, melyekkel tán a világnak egyetlen más népe sem tudott volna megküzdeni.

„A háborút elvesztettük!“ „Ne lássak többé katonát!“ Bolsevizmus, román megszállás, az ország kifosztása, trianoni békeparancs, kezünk-lábunk levágás, rémítő hadisarcok, a menekültek százezrei, pénzünk devalvációjai, anyagihiány, általános elszegényedés, ellenőrző antant missziók száguldozása, a gúzsba kötöttség kínos tehetetlensége, a kisántánt *vasgyűrűje*, az egyharmadára apadt ország második megszállásának állandó veszedelme, belől pedig a régi titkos féreg alattomos rágása! Nincs pénzünk, nincs fegyverünk, nincs katonaságunk, kezünkben a „békekötés“ halálos ítéletének írása, sehol egy reménységár!

Hajh, hogy dobogott a szívem, mikor Maros-Vásárhelyt ezt a halálos ítéletet tartalmazó könyvet titokban a kezemhez juttatták! Lélekzetvisszafojtva, az izgalomtól verejtékező homlokkal kerestem benne a feltámadás- vagy a revízió lehetőségnek reménységét. A sötét lapokon itt-ott egy-egy halványan jelentkező pont, melyeket azonban egyenként és összességükben rögtön megfojt az *egyhangú szavazás* követelményének kategorikus imperativusza, ez a modern liberum veto, a „Nie posvolam“ bevonulása a népek nagy Areopágjába!

Aztán kerestem — de már elpusztult reménnyel — a kisebb-
ségre vonatkozó határozmányokat, melyekről eleve tudtam — mert ismertem Romániát és népét „írásban és képben“ — hogy abban a

világszerte megnyilvánuló küzdelemben, melyben a korlátlan állami szuverénitás küzd a polgári szabadságjogokkal és a nemzetközi jogrenddel, a Balkán országokban az állam mindenhatósága lesz a győzelmes, még akkor is, ha a kisebbségi szerződésekből nemzetközi védelemről lenne szó, ha a kisebbségi jog papíron alaptörvénynek volna kodifikálva s ennek folyományaként a tételes anyagi jog alapján mint jogalanyok egy belső bírósági szervezetben is jogilag volna biztosítva nemzeti létünk és megélhetésünk. Mert a világon sehol sem érvényesül jobban Bismark mondása a: „A hatalom a jog előtt jár!” — mint éppen Romániában! (Lásd a vasgárdisták esetét!) De nem is találtam a békeszerződés §-ai közt egyet sem, mely a panaszbeadások lehetőségén túl (a „nesze semmi“-n túl) az anyagi és alaki jog tételes biztosítékát állapította volna meg a kisebbségek részére. De tisztában voltam azzal is, a liberum veto bevezetésével, hogy a panaszok tárgyilagos és igazságos kivizsgálását is gátolni fogják a hatalmi és politikai érdekek, amelyeknek egyetlen célja a rögzített állapotok fenntartása örök időkre!

Feltevéseim alapján mindjárt felkerestem az ismerős román vezérférfiak közül azokat, akikkel még nem is olyan régen annyi látszólagos megértéssel tárgyaltam a román-magyar megegyezés lehetőségeit, az érédek azonosságát a szláv-tengerben, a Saguna, Puscariu, Sulutiu, Bariton stb. eszmemenetében a túlzó egyházi és nemzeti törekvések veszedelmeit mindkét népre vonatkozólag s ime most: szóba sem akarnak állni velem, hűvösen és fenhéjazóan néznek el a fejem fölött s fölényes gesztussal odavetöleg csak ennyit mondanak: „Már késő!”*

Ebben a két szóban össze volt sűrítve a békeszerződés §-ainak egész tartalma, értelmezése s leendő gyakorlati alkalmazása.

Lemondóan állapítottam meg az elmélet és gyakorlat alapján, hogy ilyen körülmények közt rajtunk már csak az Isten s az idő segíthet.

De a nemzet nem csüggedt, bízott Istenben, vállalta az életet, annak tartalmával és — küzdött!

És ime: alig húsz év múltán nincs Ausztria, nincs Csehország, nincs Kisántánt, haldoklik a Népszövetség! Szerbia német, magyar, olasz, — Románia orosz, bolgár, magyar *vasgyűrűben!* . . . Aki másnak vermet ás . . .

Magyarország megnagyobbodott és megerősödött külső és belső épülésben! Tavasszal megindul a katalaunumi harmadik népek csatája . . . Ki lesz a győztes?

Bármelyik fél legyen, annak nem szabad elfelejteni Palacky cseh történetíró, a szláv kongresszus egykori elnökének híres mondását: „A legvéresebb csapás, ami a szlávokat évezredek folytán érhetette, a magyarok meglepedése Európában!”

Ebből ténymegállapításból pedig logikusan és tárgyilagosan következik, hogy ha nem volna Magyarország, a szláv áspirációkkal szem-

* Nyilvánvaló, hogy a magyar részről 1919. év óta megnyilvánult törekvések Erdély vagy a Székelyföld autonómiájára vonatkozólag mindaddig hajótörést fognak szenvedni az oláh fanatizmuson és végtelen önzésen, míg Románia a „lét vagy nem lét” kérdése elé nem kerül, dacára annak, hogy az ilyen-olyan különülő törekvések az összmagyarság meggyengítését jelentenék a románság javára.

ben a föld a'ól kellene egyet előteremteni! Ezt az igazságot az olaszok tudják, a németek tudják, az angoloknak pedig Palmerston lordnak 1849-ben a magyar követséghez intézett beszédét most ebben a változatban kell megfogalmazniók, még abban az esetben is, ha Ausztria feltámadna halottaiból?! Mert Angliának nem a német, hanem az orosz a legnagyobb ellensége. Elveszett Magyarország: elveszett a Balkán, a Földközi tenger, Szuez és India!

A triánoni béke második megisméltése erkölcsi és politikai lehetlenség; sőt a visszapillantás kapcsán eszembe jut Bratianu volt román miniszterelnök mondása Temesváron 1920-ban tartott nagygyűlésen:

„Ez a föld itt ezer éven át a magyaroké volt. Bármennyire méltányolom és tiszteletben tartom a jelenlevő magyarok fájdalmát, ki kell jelentenem, hogy ez a föld most már *legalább* ezer évig a románoké lesz és marad!“

Tamáskodom benne...

Gödöllő, 1940. I. 22.

Ingyen temessenek...

Hiába minden, én ilyen vagyok
 Megalkuvóknak békét nem hagyok.
 Uszítok mindenkit: fegyverre fel!
 Különben te is rabszolga leszel!
 Öreg fejemmel én is elmegyek,
 Úgy vonzanak az erdélyi hegyek.
 Költözni úgylis nemsokára kell,
 Inkább a harctéren pusztuljak el.
 Halálotat ne lássa a család,
 Nem szeretem a ceremóniát.
 Nem kell a drága halotti lepel;
 A harctéren ingyen temetnek el...

Udvarnokj.

1939. december 12.

Irta: CSIKSZENTGYÖRGYI JÓSA JÁNOS.

Százhusz évvel ezelőtt egy napon Kolozsvár „Szabad Királyi Városnak Polgárai, Nemes Lakossai a szép Mesterségeknek szeretetétől lelkesítve egy helyes és állandó Musicalae Institutumnak felállítáására, jól tevő kezeket egymásnak barátságosan nyújtván, egész készséggel fogadást tettek, hogy ezen Szent Célnek elérésére egy szívvel, egy lélekkel törekedni és munkálkodni fognak“.

A fogadalom testté vált és 1819-ben megnyílt a kolozsvári első zeneakadémia. Az előrelátó alapítók lelkéből feltörő ősmagyar életerő kultúrvilláma borította lángba az erdélyi jövőndő égboltozatát. Ez a fenséges máglya, amelyet az erdélyi magyar főváros „Nemes Lakossága“ emelt a magyar dal és zene nemzetfenntartó és állambiztosító Muzsájának, lobbant öröktűzű történelemmé 1839. december 12-én, a legősibb erdélyi magyar zeneakadémia 120 éves jubiláris hangversenyén.

A kulturális fenségben álló magyar főlény titáni csendjének fel-

becsülhetetlen nagyszerűségében ünnepelte meg Kolozsvár a varázslatos nemzeti erő ősi kultúrintézményének fennállását 120 éves évfordulóján, hogy ebben az összes erdélyi lelkeket megmozgató magyar kultúrinnepségben az ezeréves történelmi Magyarország örökéletűségének parancsszava nyerjen ország-világ előtt újabb diadalmos kifejezést a trianoni szerkezet mielőbbi szétesése elkövetkezésének biztos tudatában, kultúrfelsőbbségünk összetartó és összekapcsoló hatalmában és időtálló jogtörténelmünk erejében. Az oláh bocskorral taposott sírokban porladó nagy alapítók örökdő lánglelkei a valóság történelmi elérkezésének szemléletében győződtek meg, hogy a százhusz éves kultúrintézmény változatlan kitartással és csökkenthetetlen akarással teljesítette az alapítás szellemében megrögzített nemzeti hitvitát.

A nyugodt türelemben megnyilvánuló élő meggyőződés és reményteljes várakozás tapsvihara közepette zajlott le ez a történelmi ünnepség kincses Kolozsvár Magyar Színházának falai között. Az öröm és a fájdalom csodálatos tűzrózsákat fakasztott az arcokon és meleg könnyeket sajtolt a szemekből a szereplő művészek és a hallgatóság részéről egyaránt. Ezek a tűzrózsák és ezek a meleg könnyek mosolyogtak, kiáltottak ott, ahol a szívnek és a léleknek nyílt megnyilatkozása bűn, ahol a beszéd tilos, ahol a magyar vigadást láncsörgetés, rabbiincs lármája váltja fel. De a százhusz éves kultúrtörténelmi ünnepség lélekegére kicsalt magyar szívárványa már nem boríthatkák gyászfelhőt a trianoni rendelkezésből alakult gyermekbirodalom poroszói. Az idő eljövételének jelentőségteljes intelmére lobbant tűz olvasztotta a trianoni rabbiincsek vasát, a jog és a kultúrfőlény páncéltörő fegyverei omlasztották a trianoni börtönt, amelyet az oláh családság és hazugság emelt két és fél millió magyar testvér fölé. És a hazaszeretet ércét olvasztó nagy hő és a végső leszámolásra váró titáni erőt a hívő bizodalom, a megfeszített türelem, az okos értelem és a megedzett kitartás finoman rezgő hangszálain át közvetítette a jubiláris díszhangverseny magyar Pantheonjának deszkáiról a világhíri székely énekművész: *Sándor Erzsé*, aki alig 13 éves korában feltűnést keltő templomi énekművészei az erdélyi nagy alapítók zeneakadémiáján át a történelmi Magyarország örök templomához méltó tökéletességre emelte. A székely tudás és akarat, a fajtájáért élni és halni, dolgozni és áldozni tudó nagy művésznő multat bevilágító emlékezése in és a jövőt feltáró látomásain keresztül sírt és örvendezett, sutfogott és remegett az élet melódijára, mely az idő és a tér megafonján a magyar kultúrtörténelem egyik százados kúrt-harsonásává erősödött, megrázva Erdély égboltozatát, hogy a remény csillagait lehullassa az erdélyi magyarok lelkébe, mert a százhusz éves magyar kultúrintézményben, mely megannyi nagyságot és hírességet adott a magyar honnak, elődeink nemes bölcsesége oly történelmi fároszt épített, mely a magyar éjszakában ma még büszkébben világít, hogy figyelmeztesse a kultúra-, a jog- és a földrajzokat Napoleon sorsára és emlékeztesse a trianoni erőszak közeli kimúlására.

Ez a jelentősége annak a dátumnak, amelyet 1939. december 12.-ével jelez az erdélyi magyar kultúrtörténelem.

Életem—küzdelseim

A „Hargitaváralja” írására írta: T. Tők és Anna
Folyt.

Kezemet tördelve álltam tanácstalanul az irodában, már előre láttam, hogy a kikötő padján vagy — ha megtűrnék — az irodában étlen-szomjan fogom átvészelni ezt a tíz napot. Szörnyűség!... Egy idős házaspár volt rajtam kívül az irodában, ezek felfigyeltek kétségbeesésemre és az idős úriasszony részvétellel jött hozzám és — magyarul szólított meg: „Miért van úgy megijedve, kisasszony, valamit elvesztett?” Nyakába estem az ismeretlennek és az ijedtségtől fuldokolva panaszkodtam el nagy bánatomat. A hölgy mosolyogva símogatta meg fejemet, árnézett urára és felajánlotta segítségét. Az ő vendégük lettem erre a tíz napra a hajózási iroda szállodájában, mert ők is a hajó indulására vártak és amikor felszállunk a hajóra, — ők persze az első osztályon utaztak — a hölgy még kezembe nyomott egy tíz dolláros. Mentő angyalaím nevét apró névkártyájukon még éveken át őrizgettem, de soha nem láttam őket többé, nem is kaptam választ levélbeli érdeklődésemre. A jó Isten bizonyára számontartja jószágukat. . .

Amerika! . . . A felhőkarcolók és korlátlan lehetőségek hazája! Hát ezt is megérhettem én, a csitri kis székelyleány Marosvásárhelyről, hogy kábelhívás, vasút, óceánjáró gőzös után ráléphetek erre a gyönyörűséges álomvilág földjére? Réléptem bizony és ott voltam a Coney Island ellenőrző épületében, ahol már várt rám Beregi és felesége. Vámvizsgálat. Angolul csak azt tudtam, amit a kábel óta Pesten és a hetes tengeri úton nagy sebliben felnyaláboltam. A vámtiszt érdeklődésére nagy büszkén kivágtam, rámutatva a ménkű nagy kofferra: „Gardrób!” És ezzel annyi öntudattal nyitottam fel a bőröndöt, mintha abban szállítottam volna a kenti hercegasszony kelenyégjét. A vámtiszt belenézett a kofferba, majd rámnézett kérdőleg, én visszanéztem rá, majd én is belenéztem a kofferba és egyszerűen sóbálvánnyá dermedtem. A koffer — üres volt! . . . A ruhatár eltűnt. „Jézus Mária! A ruháim! . . .” Beregiék is odaléptek, ők is belenéztek a feneketlen mély kofferba, fejüket csóválták és megkérdezték, mi történt. Eldadogtam, hogy a koffer tele volt még Pesten és most csak a fenekén van az a pár darab selyempapír. „Ellopták?” Fogalmam sem volt, hogy történt, de valóban, csak a láda fenekén szorongott néhány összegyűrt papírdarab. Belebotortam a kofferba és — megkönnyebbülve sóhajtottam fel. Ott volt bizony minden az utolsó darabig, csupán az történt, hogy a kevés ruhanemű a tengersok papírban csomagoláskor szépen kitöltötte a koffert, de a hosszú út alatt a papír mind összenyomódott és most a koffer fenekén s erénykedett a még laposabbra vált kevéske ruhával. . .

Sok helyet bejártunk Amerikában, nagy sikerünk volt derék magyar testvéreink között, én pedig játszottam annyiféle szerepet, hogy évekre elég lett volna Pesten: A kaméliás hölgyet, a Rablólovag Annáját, a Kuruzsló Horváthnéját, az Elnémult harangok Floricáját, a Giocondát, Kean Demby Annáját, a Margitot, az Évát, meg ki tudná megmondani mit, mit nem. Játszottunk vendéglőben, kávéházban, kon-

certteremben, színházban és kiszakadt véreink lelkesedése nem ismert határt. Előadások kezdetén sírva énekeltük a publikummal együtt a Hymnust, végén a Szózatot és cipeltük városról-városra a rengeteg sok virágot, babérkoszorút, amivel a testvérek elhalmoztak. Nekem nagyon tetszett a szeretet eme virágos megnyilatkozása, de az amerikai levegőn úgy látszik rövidesen magamhoz tértem, mert egy szép napon — Detroitban — megsúgtam az impresszáriónak, hogy jó lenne, ha a virágot valami praktikusabb dologgal cserélnék fel. Mondjuk: selyemharisnyával vagy ruhaanyaggal. . . Ettől kezdve aztán, amíg a kollégák verejtékezve cipelték a vonatkeréknagyságú babérkoszorúkat, én hol egy tucat selyemharisnyát, hol zsebkendőket, kesztyűket, retikült, selymeket dugdoshattam a szobakofferba, ami a turné végén úgy megduzzadt a legpompásabb holmiktól, hogy Pesten még éveken át amerikai harisnyákban, selymekben feszíthettem. . . Amerikában láttam viszont unokatestvéremet, Gyenge Annát, aki Anne Roselle néven a new-yorki Metropolitan operának volt szopránénekesnője és akit most is gyakran hazavezet Magyarország és a Székelyföld megható és állandóan fokozódó imádata. Már régóta amerikai állampolgár, de akkor is, most is csak egyről beszél: „Ha még egyszer magyar földön élhetnék. . .“ Irántam való nagy szeretete, karöltve Beregiék csaknem szülői szeretetével tette még inkább felejthetlenné életemnek legnagyobb élményét.

VI.

Ismét Pesten, a Nemzeti Színházban. Szaknyelven szólva: „megindult a pályám felfelé ívelése.“ Szerep szerepre várt rám és boldogan írhatom le: mindig vezető szerepet kaptam a legváltozatosabb szerepkörben. Fiatal hősnő, naiva, szende, tragika, — klasszikus és modern szerepek. . . A jó Isten irgalma és jóságos keze vezetett — és hála legyen Neki! — vezet most is. Két kisebb kirándulástól eltekintve a magánszínházakba, állandóan tagja vagyok a Nemzeti Színháznak, nem is vágyom el már innen soha. Életem ettől kezdve valóban „nyitott könyv“, mert minden percem a színpadé, a Közönségé. Munka, munka és munka — ez minden, amit mostani életemről elmondhatok. A sok-sok küzdelem, amit annyi éven át folytattam a megismerésért, ma már egyetlen, de talán az eddigiéknél is nehezebb küzdelemmé alakult: jobbat és mindig jobbat nyújtani Közönségemnek. Hogy ezt mennyire sikerül elérnem, arról az egyetlen megbízható kritikus, a Közönség ítéljen. . .

Küzdélmeim eredményeként megvan a kis ház fent a hegytetőn, ablakaiból olyan a kilátás, mintha Erdélyházam valamelyik kies völgyébe tekintenék. Sürgettem, siettettem az építkezést, már-már magam adogattam a téglát a kőműveseknek, csakhogy minél előbb odavihessem szegény Drágámat és ott gyógyítgassam beteg szívét a jó levegőn, a gyönyörű környezetben. De a jó Isten ez egyszer nem engedte teljessé válni boldogságomat. A ház elkészült, kertje teleültetve fákkal, virágokkal és drága jó Édesanyám hófehér lelke a beköltözés hajnalán hagyott el búcsú nélkül. Aki mindig jó és csak jó tudott lenni egész életében mindenkire, ez egyszer az én szívemen ütött soha be nem gyógyuló sebet. . .

Vége.

Ülj mellém a kandallóhoz

Irta: HOFFMANN GÉZA.

VIII. A kelemenhavasi Uz Bence.

Amikor Nyíró József „Uz Bence“ remek székely regényét nagy élvezettel végig olvastam, régi emlékeim között találtam én is egy „Uz Bencét“, aki abban az időben, a hetvenedik évén jóval túlhaladva, a nyolcvanadik meglőtt medvéjének bőrével beszámolhatott. Nyíró József, ott a gyergyói havasok legészakibb rengetegében, Borszék testvér ásványvíz forrásvidékén, Bélborban élő Csathó testvéreket, Istvánt és Gábort nem ismerhette, mert e két testvér 1893—95 közötti időkbén — mint említém — már a 70. éven túliak voltak. De nem lepődnék meg, ha hírül venném, hogy ez a vasfizikumú székely őstípust megtestesítő, gyönyörű szál két férfiú, a világháború éveit is túléltek volna s a róluk szállongó történetkéik termékenyítették meg a regényíró fantáziáját és a remekbe rajzolt erdőlakó Uz Bencéjének Csathó István vagy Gábor lenne az élő alakja.

Borszékától északnyugatra és keletre fekvő hegyvidék — a Kelemen havasok trachit ömegei — természetbúvárnak, vadásznak, turistának, bányásznak páratlan élvezetet nyújtó erdőrengetegek. Ennek a hegybirodalomnak voltak a kiskirályai a Csathó testvérek. Ismerték is annak minden zege-zugát, talán minden fáját, különösebb virágját, a duvadaknak rejtekhelyét, a szikláknak titkait. Aki ebben a rengetegben búvárkodni akart, az csak a Csathó testvérek valamelyikének vezetésével indulhatott útjára, aki készségesen oda vezette az illetőt, ahova eljutni; vagy valamit találni akart.

De mielőtt útrakelnék vele én is, epizódyszerűen megemlékezem egy tragikus sorsú, gyergyói származású bányamérnökről, akiről nem régiben a napilapokban sok szó esett.

Balázs Jenő, gyergyóalfalvi születésű bányamérnök fedezte fel a csonkaországi, dunántúli aluminium érceket. Ő is székely vérenek nyughatatlan, hegyeket járó, kutató, fürkésző jellemvonásával addig nyughatatlan, a szűkhatárok közé kényszerített ország megmaradt erdővilágát, amíg rá akadt erre a megbecsülhetetlen nemzeti kincsre, amely ma száz és száz munkásnak nyújt biztos megélhetést, sokaknak jólétet, míg neki talán egy besüppedt sírhantot. A köpeci bányánál mint gyakornok kezdte el bányamérnöki működését s mikor a világégés után magam is kénytelen voltam otthagyni bányászati tevékenységem székelyföldi terepét, Budapesten összekerültem vele. Balázs Jenő abban az időben már felfedezte a bakony-vértesi bauxitokat, de nem tudott velők mit kezdeni. Szegény ember volt ő is, a magyar sorsosztályosa s minthogy nem volt cégjegyzett tudós, az exkluzív bányász körökben, ahol szó esett róla — fantasztának minősítették. Így azután kénytelen volt bauxitjához társakat keresni s egy tál lencsért eladni felfedezői dicsőségét, egzisztenciális jólétét, életkedvét.

Felfedezéseim meglepődve kérdeztem tőle, mi vezette őt Bakonyba? Merő véletlen a gánti település felfedezése? Azzal a jellegzetes magában bízó székélyességgel felelte: — fantázia nélkül a bányamérnök csak rubrikák és sablonos robotolás embere lehet, de nem felfedező. Én pedig székely vagyok s jól tudod Géza bátyám, hogy ott nálunk nem

ritkaság a fantázia és van bőven, ami ezt a fantáziát szüli, hanem táplálja is.

Igaz volt. Emlékét elhoztam ide Hargitaváralja olvasói táborába (bár lenne ilyen!), mert illetékesnek érzem magam arra, hogy hitotott felfedezői mívoltát, mint székely értéket, az ő részére kétségtelessé tegyem.

Ezzel a fantáziával ismerkedtem meg én is borszéki kezdő bányamérnöki praxisomban. Valahogy a fantázia engem is magával sodort, a rengetegbe, a sűrű fenyesek közé, a vízmosás árkokba, ahol éles sebeket vág a földkéregben a vadul tomboló vízhullám. Magam is, mint a többi erdőkben barangoló székely ősemlék, aranyat, ezüstöt, vagy valami ismeretlen nagy értéket kerestem, itt, ahol minden közet más és más összetételű és tanulmányai újra és újra való átismétlésére ösztökélő.

Fokozta bennem ezt a kutatási lázat, Borszék fürdőjének akkori orvosa, dr. Szilvássy János. Ő maga is szenvedélyes természetbúvár, kítűnő judiciumu, széleskörű ismeretekkel rendelkező, több nyelvet beszélő és a nyugati egyetemeken diplomákat szerzett férfiú. Ő is hálás terrénumot talált Borszéken, különösen az őt érdeklő remek faunában, a gazdag flórában, a változatos és nagy részben ismeretlen gomba fajtákban. A Nemzeti Múzeumnak sokat ajándékozott gyűjtéseiből. Dr. Szilvássy János „Borszék Monográfiájában“ igen érdekesen ismerteti Borszék természeti kincsestárát, az ásványelőfordulásokat, a kőzeteket, szóval szakmámba vágó dolgokat. Tudományos búvárkodásában természetesen ő is megismerkedett a vidék őserdeinek, a természeti ritkaságoknak legalaposabb ismerőjével, a bélbori Csathó testvérekkel. Az ő révén kerültem én is hozzájuk. Amikor oda vezetett, már előzetesen is úgy írta le őket, hogy bennük látni fogom azt az ősz székely típust, Attila rejtenthetetlen harcosainak olyan ivédékát, akiknek törzsfája évszázadokon át megőrizte a székely faj tisztaságát és jellegét. Nem atavizmus, hanem a fajkiválasztás elmélete érvényesül a Csathó testvérekben. Antropológiai és lelki vonatkozásokban egyaránt.

Csathó Gábor egy alkalommal sajátos ásványt mutatott a borszéki uraknak, amelyről kisütötték, hogy „nemes opál“. Mikor ezt velem is közölték, bár kétkedéssel fogadtam, de a „fantázia“ mégis rabul ejtett. Látni akartam azt a helyet, ahol ez a ritka kincs Veresvágáson kívül még előfordulhat. Türelmetlenül sürgettem tehát Csathóékhoz való kirándulásunkat. Dr. Szilvássy teljesítette kívánságomat és felkerestük Bélborbán Csathóékat, hogy a lelőhelyre felvezessen minket. Csak Gábort találtuk otthon, aki valóban eszményien szép öreg székely ember volt volt. Már külseje is elárulta a rejtenthetetlen, biztoskezü és szemü medvevadászt. S azt is feltettem róla, hogy ha arra sor kerülne, az egész Bélbör oláh népével egymagában is felvenné a harcot. A falu népe azonban határtalan tisztelettel vette őket körül mint a kiválóbb faj reprezentánsait. Ők voltak az egyedüli magyarok az oláh faluban.

Amikor megtudta, hogy miről van szó a legnagyobb készséggel vállalkozott a kalauzolásra. Egy szóval sem iparkodott lebeszélni a kalandos útról, mert tulajdonképpen nov. elsején a 2030 m. magos

Kelemen havasra geológiai kutatásra kirándulni, mégis csak kockázatos vállalkozás. Dehát Csathó olyankor van elemében, amikor tombol a vihar. Végig mustrált s minthogy a szemlével meg volt elégedve, nyomban hozzá látott az előkészületekhez.

Az éjszakát Csathó vendégszerető házában nagyon kellemesen átpihentük s reggel a bélbóri lovacsákák hátán, a várt nagyszerű felvezetés reményétől fellelkesülten, gyönyörű időben útra keltünk.

A VIII. rész vége következik.

Dr. Baktay Ervin hangjátéka Kőrösi Csoma Sándorról

6. jelenet. Moorcroft táborában, egy sátor belsejében.

Csoma : (Ebredezik, jólesően ásít, nyugtőzkodik ; tábori ágy halk recsegése.) Úristen, milyen pompásan aludtam ! És este az a remek forró fürdő ! Egészen újjászülettem. Mégis csak jó ilyen kitűnő ágyban feküdni . . . nem csak mindig zörgő szalmán, vagy a puszta földön . . . (Ágyrecsegés, hallani, hogy fölkel és egy-két lépést tesz.)

Szolga : (A sátor ajtólapja suhog.) Szelám, szaháb ! Hallottam, hogy föl kegyeskedett ébredni. Itt a sátor fülkéjében kész már a melegvíz, ha fürdeni parancsol a szaháb.

Csoma : (Vidáman.) Jól van, megfürdöm !

Szolga : Dzsi, szaháb ! (El.)

Csoma : Furcsa az élet ! Félév óta nem jutottam semmihez, ami jólesik a nyugati embernek . . . most meg egyszerre belecsöppentem a jólétbe ! (Nevet.) De jobb lesz, ha nem szokom hozzá túlságosan ! (Hallani, hogy a vízbe lép és locsolja magát, mosdik. Közben beszél, nem egyfolytában, hanem amint a gondolatok eszébe ötlenek.) Így már érdemes utazónak lenni ! (Csobogás.) Ahogyan ez az angol úr utazhat ! Micsoda sátrak ! Micsoda elsőrangú felszerelés ! Szolgák, lovak, szakács, készletek ! (Kis szünet, hallani, hogy kilép a vízből, víz csurog a gyékényszőnyegre.) Hát mi türés-tagadás, van egy kis különbség köztünk között . . . (Törülközik, csapkodja a testét.) Mr. William Moorcroft, angol tudós és utazó, a Brit birodalom polgára ! . . . És Kőrösi Csoma Sándor, székely-magyar, a szegény kis Erdély fia . . . (Sóhaj.) Öltözés nesze, ruhasuhogás, székesikorgás, amint leül.) Úristen ! Magyarok Istene ! Te látod a szívemet ! Te tudod, hogy a megpróbáltatások, a nélkülözések nem riasztanak. Csak az a gondolat rágja-marja velőmet, hogy . . . talán hiába küzdök, hogy végül eredmény nélkül kell kilobbannia a lelkemet melegítő lángnak . . . (Kis szünet.) Mindegy, Úristen Atyám ! Én járom az utat, ha tövisek tépik is a lábam . . . Legyen meg a Te akaratod . . .

Szolga : (Sátorajtó csapódása után.) Hazur, Murkaráft szaháb kéreti, kegyeskedjék a sátrához fáradni, reggelire várja.

Csoma : Megyek !

Szolga : Accshá, szaháb ! (El.)

Csoma : Fel a fejjel, Kőrösi Csoma Sándor ! Te sem vagy alábbvaló, mint bárki más emberfia !

(Léptek, sátorajtó suhogása, aztán léptek a szabadban, vagy húsz-harminc lépésnyi úton. Közben tábori élet távolabbi zajai.)

(Moorcroft sátra előtt.)

Moorcroft: Jó reggelt, világvándora barátom! Remélem velem tart? Foglaljon helyet!

Csoma: Jó reggelt, Mr. Moorcroft! Köszönöm a szíveségét. (Leül.)

Moorcroft: Jól aludt?

Csoma: Pompásan, mint már régen nem!

Moorcroft: Piritott kenyér? Vaj? Szalonna tojással? Parancsoljon!

Csoma: Köszönöm. (Étkezés halk neszei.)

Moorcroft: (Kis szünet után.) Ha jól emlékszem, ön tegnap este azt mondta, hogy Lahorba készül?

Csoma: Oda. Nem tehetek másként. Körülményeim ezidőszent lehetetlenné teszik, hogy eljussak Középázsziába... Emlékszik, tegnap szó volt erről is...

Moorcroft: Tudja, este óta sokat gondolkoztam az ön dolgán. Igazán sajnálatos, majdnem felháborító, hogy olyan kiváló képességű ember, mint ön, akadályozva legyen tudományos céljainak elérésében, még pedig egyedül hitvány anyagi okok miatt. Ha megengedné... Nem, ne tegyen tiltakozó mozdulatot! Méltányolom a büszkeségét. Ne értsen félre. Nem segítséget akarok felajánlani. Az lealázó lenne olyan embernek, mint ön. Hiszen az ön tudása, elszánt bátorsága, szívós kitartása megfizethetetlen érték!

Csoma: Ön úloz...

Moorcroft: Nem. Arra gondolok, hogy tudása fölbecsülhetetlen hasznot hozhatna a tudománynak. A tudomány a világ civilizált nemzeteknek közös ügye. A tudóst a világ minden más tudósának támogatni kell. — Van Indiában, Kalkuttában, egy tudós kör, a Bengáli Ázsiai Társaság: bizonyára hallott már felőle...

Csoma: Hogyne!

Moorcroft: A britindiai kormányzat erélyesen támogatja ennek a tudományos társaságnak a munkáját. Meg vagyok győződve a felől, hogy úgy az Ázsiai Társaság, mint a kormányzat örömetest elősegítene az ön tudományos kutatásait is.

Csoma: (Meglépetten.) Uram... ez több, mint amennyit valaha reméltem volna! És... és... megint angol részről ér a segítség! — De milyen munkát várnának tőlem?

Moorcroft: (Nyomatékosan, feszült érdeklődéssel.) Nem érdekli önt — a tibeti nyelv?

Csoma: Nagyon is érdekel. Eddig nem nyílt alkalmam rá, hogy foglalkozzam vele. Megfelelő könyvről sem tudok.

Moorcroft: Én persze csak egészen műkedvelő módjára foglalkoztam egy keveset a tibetivel. Könyvvel szolgálhatok, ha érdekli. Várjon, kihozom a sátramból... (Székrecsegés, léptek, majd visszatérő léptek.) Ime!

Csoma: (Olvassa a címet.) Alphabetum Tibetanum...

Moorcroft: Giorgi atya, olasz hittérítő írta a 18. század hatvanas éveiben. Kezdetleges munka... de egyetlen a maga nemében... A tibeti nyelv ezideig szinte teljesen ismeretlen a tudomány előtt...

Csoma: (Forgatja a lapokat.) Még ma átolvasom!

Moorcroft: Az Ázsiai Társaságnak régi óhaja, hogy olyan tudóst találhatna, aki a tibeti nyelv tanulmányozására vállalkoznék. Eddig még nem akadt ilyen. Mindenki visszariadt a feladattól. Aki meg akarná ismerni a tibeti nyelvet és a tibeti világot, annak nagy nélkülözésekkel kell szembenéznie. El kell mennie valamelyik kietlen lámakolostorba, hogy távol a civilizált világtól, magányban, kezdetleges körülmények közt, egyedül a tanulmánynak éljen...

Csoma: (Érdeklődéssel.) Nehézségek? Küzdelmek? Súlyos feladat? Ilyesmi nem riaszt vissza engem!

Moorcroft: Ilyen feladatra csak kivételes tudású és kivételes lelkierejű ember vállalkozhatna! *Úttörő feladat* ez! Hős, mindennel szembeszállani kész, talpig férfi kell hozzá!... Én önt ilyen embernek tartom, Mr. Csómá. És ha érdekli a feladat, akkor nem ön, hanem a tudományos világ lesz a hálára kötelezett fél. — Módomban áll egyezséget kötni önnel s azt a kormányzattal jóváhagyatni. Persze, nem akarom rábeszélni... De meglehet, sőt valószínű, (nyomatékkal) hogy a tibeti tanulmányok még az ön sajátosan magyar céljának elérésében is segítségére lehetnek... Nos, mit szól hozzá?

Csoma: Nem tudok azonnal felelni... Szinte szédülök... Tegnap még reménytelenül, kilátás nélkül, a csüggedéssel, majdnem a kétségbeeséssel küzködve róttam ennek az idegen világnak rögzös ösvényét... És ma feltáru előttem a lehetőség, hogy komoly, úttörő tudományos munkának szentelhetem erőmet! És nem kell megverten visszavonulnom, hanem újra a Középázsia felé vezető útra léphetek!... (Hirtelen elhallgat, aztán tépelődve:) De — mégis...

Moorcroft: Mi az? Mire gondol?

Vége köv.

A megyeháza.

Irta: HATOLYKAI PÓTSA JÁNOS.

Minden háromszéki testvérem tudja, hogy a megyeháza alatt csak azt az ódon középületet érthetem, amely Sepsiszentgyörgy városnak a piacterét uralja. Most kettős kölépcső vezet hozzá. De én emlékszem arra az időre, amikor lépcsőknek híre-hámva sem volt, hanem ostort kellett bontani, hogy az apám négyes fogata felvágáson a dombra s bedübörögjön az akkor még nyílt s épület közepén tátongó óriási kapun.

Háromszék, mint s neve is mutatja, kezdetben csak három szék-ből Sepsi, Orbai és Kézdi székekből állott. Később csatoltatott hozzá Miklósvár szék, a mai miklósvári járás Nagyajta székhellyel. A régi székely törvények és szokások szerint a Székek feletti katonai hatalmat a főkapitányok gyakorolták. Az adminisztráció legfőbb méltósága pedig a főkirálybíró volt. Mindkét tisztségnek a viselői a főemberek közül kerültek ki. Háromszéken a főkirálybírák és főkapitányok a Domokos, Imecs, Apor, Kálnoki, Nemes, Henter, Béli, Haller stb. családok tagjai voltak.

A megye székháza, mint a homlokzatot díszítő — most nem tudom rajta van-e még — márvány tábla mutatja, uzoni Béli László aranykultsós főkirálybíróága alatt a mult század elején épült. A főkirálybírók rendszerint vidéki kastélyaikban laktak. Így a megyeháza

inkább csak reprezentációs termekből állott, egyáltalában nem volt lakályos, sőt felette kényelmellen és szűk családos ember részére. Ezekhez járult még az a körülmény, hogy a régebbi időben nem lévén megfelelő szálló Sepsiszentgyörgyön, minden előkelőbb vendég, lett légyen az főherceg, miniszter vagy püspök, mind a megyeházában nyert elszállásolást.

Jól emlékszem, hogy boldogult nagyanyám, apámnak édesanyja részére már nem jutott szoba, úgyhogy a szomszédházban kellett részére lakást kibérelni. Ha pedig vendégünk érkezett, minket a gyerekeket hozzá telepítettek, mert ilyenkor a látszólag óriási megyeházában részünkre már nem volt hely.

A főkirálybírók nagyurak voltak. Ezt bizonyítja az alábbi két történet. A fenti Béldi László Bodolára igyekezett a hintóján. Útközben halaszthatatlan, sürgős teendője akadt. Le is szállott gyorsan a kocsijáról, hogy a falu legközelebbi házát megtisztelje váratlan látogatásával. Dolgának elvégzése után meglepődve, de nem csekély önrézzel vette tudomásul, hogy a székely szokás szerint az udvar végén álló kis fabódétól a kocsijáig fel van sorakozva az egész község. Bizony megélték a főkirálybírókat.

A másik eset nem is olyan régen gróf Kálnoki Dénes alatt történt. Jobban mondva bevett szokás volt az ő idejében, hogy mikor a négyes fogat előállott — mindennap délben hazautazott a miklósvári kastélyába — az egész tisztikar kiszaladt és kendőlobogtatással megélték a kegyelmes gróf főkirálybírókat.

A mostani időkben még uralkodóknak sem jár ilyen megtiszteltetés.

Kálnoki volt a megye utolsó főkirálybírája. Azután már a főispánok következtek, akiknek a sorát dálnoki Lázár Mihály nyitotta meg. Az ő instellációján még ökörsütés is volt a szentgyörgyi piacon. Utána sepsiszentiváni Szentiványi Gyula, majd 1877-ben édes atyám hatolykai Pótsa József következett, aki 26 évig viselte ezt a szép tisztiséget.

E sorok írója már a megyeházában született s így ennek az épületnek rejtelseit alaposan kiismerhette. Az úgynevezett nappaliban, egy négyablakos, 10 méter hosszú és 8 méter széles teremben jöttem a világra s születésem pillanatában — éjfél volt — kicsapódott a piac másik oldalán, szemben levő bálház erkély ajtaja s a vidám csárdás hangjai összekeveredtek a gyermeksírással. Meg is jegyente a bábaasszony, hogy na az úrficskából nagy táncos lesz.

Szerettem is táncolni, amíg térdzületi bajom miatt örökre le nem kellett mondanom ezekről az élvezetekről. Édes atyám is nagy táncos volt. Életének utolsó évében, vagyis 67 éves korában még reggelig táncolt az úgynevezett „Pósta estélyen“, amelyet a nőegylet rendezett minden évben jótékony célra.

Ezek rendezésében tevékenyen részt vett a mi kedves szerkesztőnk, Ádám Éva is.

De térjünk vissza a megyeházára. Az én korai gyermekkoromban még csak a középső rész volt meg. A baloldalon egy jókora kukoricás, a jobboldalon pedig egy virágos kert képezték a határt. Ebben a virágos kertben állott egy öreg akácfa, amely nekem sok bosz-

szűságot okozott. Ha ugyanis annak levelei, télen az ágai mozogtak, akkor nekem nem szabadott ki menni, mert „fúj a nemere“.

A földszintet az iroda helyiségek és a főispáni konyha foglalták el. Az emelet baloldali részén volt a közgyűlési terem, mellette a főispán irodája, hosszú ideig hálószobája is apámnak. Középen volt az óriási ebédlő, mellette jobbra a fent említett nappali (fogadó) szoba s ennek háta mögött két lakószoba. A nagyobbik a gyermekek, a kisebb anyám részére szolgált lakóhelyül. Vendégszoba nem volt. Pedig nagyon is hiányzott, mert különösen választások idején sok képviselőjelölt, sokszor miniszter is megfordult nálunk.

Amennyire vissza tudok emlékezni, megfordult a házunknál József főherceg, a mostan élő József főhercegnek atyja, br. Bánffy Dezső, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Lönhardt erdélyi püspök, Hegedüs Sándor, gr. Bethlen András, Trefort Agoston, Kossuth Ferenc miniszterek és sok magas rangú katona, akik a Kézdivásárhelyen állomásozott honvédséget inspiciálták.

Igy a vendég szobát, sőt vendég szobákat lehetetlen volt nélkülözni. Végre aztán a 90-es években megtörtént a megyeházának renoválása, kibővítése. Hozzá toldtak jobbról is, balról is, sőt az udvar felől is egy-egy épületszárnyat, úgy hogy édes anyám halála, a nővérem férjhezmenetele s a fivéreim megnősülése után kettőnk részére 12 szoba állott rendelkezésre. Ha vendégünk jött, annak most már egész lakosztály, hálószoba, szalon stb. jutott. (Vége köv.)

A fűszeres inas „úrfi“ téli vakációja Nyárad-Magyaróson

Irta: Magyary Gergely

Néhaj Borszéki Soma ny. m. tanácsos jóvoltából a székelyföldről a székely fiúk százait helyezte el a marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara Nagymagyarország városaiban különféle kereskedelmi és ipari pályákon. Az így elhelyezett jómagaviseletű inasoknak karácsonyi és pünkösd-i szabadságot eszközölt ki a székelyfiúk e jötevője. Így érkeztem én is meg többed magammal Budáról a vásárhelyi állomásra. Márton bátyám szekere, két fekete csikója Péterbá kocsisunkkal várakozott reám a Teleki kert „Jókoma“ vendéglőben.

— Jónapot adjon Isten Péterbá! — Az Isten áldja meg úrfi. — Ne-te-ne, de megnyúlt az úrfi, alig esmertem meg. — Nem vagyok én úrfi Péterbá', s még akkor sem leszek az Péterbá'-nak, ha majd a harisnyát úri gúnyával cserélem fel... Ezután is jó cimborák leszünk Péterbá', úgy mint azelőtt. Az igazi székely nem veti le őseitől örökölt szokásait, gúnyait úrfi! Makai Zsigabá' ákosfalvi követ lett, mégsem cserélte fel a harisnyát úri gúnyával. Csak nem csúfolná meg az úrfi szittyá őseit? — Akurátosan igaza van Péterbának, erről majd nem megfeledkeztem. A székely csak a harisnyában igazi székely, de akkor Péterbá' se mondja nekem töl bet, hogy: úrfi! Azt azonban mégsem tudom megérteni Péterbá', hogy a tiszteletes úr, a mester, a notárius és a szolgabíró miért nem viselik a harisnyát? Hát ezek nem székelyek? — Én úgy gondolom úrfi, hogy a tiszteletes az

Úristennek szolgája, a mester, a notarius, a szolgabíró a székelyek szolgája s mint ilyenek megkülönböztetett gúnyában kell, hogy járjanak. Azért szolgabíró, mert a népet szolgálja.

— Mi jót hozott Vásárhelyre Péterbá'? Abiza egy pár véka töröbúzát, de csak 8 piculát adtak vékájáért, nem volt érdemes behozni, disznó-kicsi ára vót ma. Kacsó Samubá' es így adta el az övét s megmondta, hogy egy garast sem visz haza az áraból, sze még fenyővizre sem elég, amit a zsidótól kapott töröbúzjáért.

— Úrfi! mennyünk bé az „úrri“ szobába egy porció égetett szilvápálinkára, meg osztán jó berbécsstokányt főz az árendás zsidóné. Jó lesz egy kis meleg útravalóra, ha a zsidóasszony nem bibelődik sokáig vele, mert sienünk kell, Lidinén ányaasszonya már nagyon várja az úrfit. Tiszta búza lánglisztből süttöt kenyeret a karácsonyi ünnepekre. Útközben Szeredában bekötünk az örményhez, mert a Hersch zsidónak pálinkát, nádmézet s egyéb más bóti portékát viszünk haza. Hoztam három meleg szokmányt, hogy az úrfi megnefázzék, mert ez a fene havas idő nem szigorázik s a szentlőrinczi tetőn disznóul fog vágni.

— Hát Márton bátyám kibékült-é már a notáriuus úrral Péterbá'? Abiza még nem s nem is fog az addig, amíg a Bekecsről a forrásvizet le nem vezetik Magyarósra. Azt pedig sohasem fogják levezetni, mert az csak ígéret volt, hogy az atyfiak a jobbpártra szavazzanak. Pedig azóta a Gaál követ úr is kibékült a notáriuus úrral. Soó Márton nem olyan atyafi, akivel könnyen lehet békülni. Sze Magyary Jóskát is szívéből gyűlöli, mióta az úrfit, mint gyámapa botosnak adta, hogy így az úrfi távol lesz s elhidegül tőle Mártonbá' s nem az úrfit teszi örökösnek, hanem Jóskabát. Mártonbá' át látott a szitán s Jóskabá' egy borozda földet, egy szál cserefát sem fog örökölni Mártonbától.

— Rusnya drágán számította a zsidó ezt a berbécsstokányt úrfi! A pálinka sem volt az igazi, mint amilyent odahaza Lidinén a kisüstön szokott csorgatni. Zsidónál csak manipulációs pálinkát lehet inni Péterbá'! Jobb lett volna a külső szobában ezt a berbécsstokányt titulált konyvalékot elfogyasztanunk ott a csapszékben, ahol a többi székely szekeres szokott szalonnázni, ott kevesebb lett volna a költségeskedés. Ez a szoba az úri vendégek szobája, notáriuusoknak való hely. Az urak, notáriuusok tanyája az Oroszlányban és a Transylvániában van, ahova fatángyérossal, bivalytokánnyal, küküllő- és marosmenti borokkal csalogatják bé a vendégeket úrfi!

— Most már induljunk iziben a Jézus nevében hazafelé, mert ányaasszonya késői érkezésünk miatt türelmetlen tanál lenni, s ha nyelve hegyére vesz valakit, az a Bekecsig fut előle. Nem volna részünkre fájni dolog egy ilyen ünnepélyes fogadtatás ányaasszonya részéről. Én már kismértem ányaasszonyát, jó szívű, Istennek áldott teremtménye, mint a falat turóspuliszka, de ha reá jön a magájé, akkor nyelve üt mint a dürrücklő, vág mint a beretva. Vége köv.

Köszönet a „Hozzászólás a „Kopjafák“ című cikkhez“ című cikkért

Igen! Köszönet a Hargitaváralja f. évi január 1-i számban megjelent cikkért, de csupán azért, hogy módot nyújtott a székelység kopjafa kérdésének eldöntésére.

Az igazat megvallva, engem különböző érzések fogtak el, midőn Uzindur hozzászólását olvastam. Magamba mélyedtem, visszatértem az őshazába, elképzeltem őseink korát, mikor megszületett a kopjafa, láttam viduló arcukat, amikor elveszített övéiknek sírjához kopjáját állítottak, megnyugvást szerezve gyászoló lelkeiknek azért, hogy kedveseik sírját mindenkoron megtalálhassák, de azért is, hogy a kopjafába átvitt lelkük őrt állhassanak a hallhatatlanság birodalmában.

Megdöbbenve gondoltam Uzindur cikkére s felfogni nem tudtam, hogy miként születhetett meg az a gondolata, hogy mellőzzük a kopjafát, mert pogány eredetű. Vajjon a cikkíró lelkébe be van-e gyökerezve az a magasztos, dicső, szent nemzeti érzés, amit minden székely lelkében az élettel hoz és hordoz évszázadokon át, mely idő alatt több ősi tulajdonságot, szokást levetkezhetett, de ezt az egyet, a kopjafát, mélyen a lelkében hordozta és ivadékról-ivadéokra a lelki törvények szerint át is adta szigorú megőrzés végett. Azt hiszem nem mondok nagyot, ha azt állítom, hogy a világ első tradíció-tisztelő népe az angol. Melyik angolnak jutna eszébe, hogy a mi szemünkben többé-kevésbé komikusan ható többféle szertartást azzal becs-mérelje, hogy minden idejét múlta, nevetséges, pogány, kulturátlan és vad nép kultusza. De állítom, hogy ilyen tradíció tisztelő volt a székely is. Eddig nem mondta senki, hogy dobjátok el azt a szent örökséget, amit őseink évszázadokon át a lelkekbe begyökeresítettek, csupán csak azért, mert a pogány korszakban született.

A lengyel nemzet egyetlen tagja sem ütközött meg ama szertartáson, amidőn elhunyt államfőjének szívét kivágták és édes anyjának sírjába temették, mert megrázó szépség volt ebben az aktusban, mely lelket borzol és gondolkodásra készítet. Az édes anyához visszatérő, megfáradt szív odakerült, ahonnan elindult, lehet-e ez keresztényi szertartásnak nevezni? De lehet-e pogánynak? A székely és magyar nemzetnek kopjafa-ereklyéje, mint a sírok jelképe, ma kifejezőbb mint volt valaha. De a „pogány“ kifejezés nemzetünknel nem azt jelenti, hogy Istentelenek, Istenagadók voltunk, csak egy megkülönböztetés a régi és új hit között, mert mi székelyek, magyarok nem voltunk soha pogányok és azt merem mondani, hogy régen közelebb állottunk Istenünkhöz, mint a mai korban. Akkor nem kötelességből gyakorolták őseink a vallást, hanem agyuk minden gondolata, lelkük minden szikrája, szívük minden mellege a világ teremtőjének szólt.

Hitoktatóim arra tanítottak, hogy minden vallást tisztelnünk kell, ezt be is tartottam és be is fogom tartani. De mint minden, úgy a vallás is alakulhat, módosulhat. E szerint a kopjafa is alakulhat, fejlődhetik, de a maga eredetiségét megtartva.

A kopjafa alakult is, mert vallás különbség nélkül használta minden székely és magyar, annyi különbséggel, hogy a katolikusok bele vésettek egy kis keresztet. Alakulhat oly módon is, hogy a kopjafa felső végére keresztbe fektetett kart alkalmaznának azok, akik keresztet használnak sírjukon. Vannak és lesznek olyan érvelések, amelyek szerint az általam javasolt átalakítással megszűnt a kopjafa jellege. De az nem megálló gondolat, mert a kopjafánál is megengedhetünk egy kis átalakulást és inkább ezt tegyük, mintsem eldobjuk sírjainkról. És nem követnénk el bűnt, ha a kopjafát, amelyet évezredekken keresztül mint szent szimbólumot használtak őseink, most téves értelmezés miatt mellőznök? Eljön az idő, mert el kell jönnie, amikor raktáron fognak állani a kopjafák, mint most a sírkövek. Tartóssága is, cementaljba állítva, a temetői törvény szabta időt feltétlenül kiállja. Ami pedig a költséget illeti, semmi szín alatt nem kerülne annyiba, mint a márvány, vagy kő síremlék.

Itt még egy kérdést kell intézzek Uzindur cikkíró úrhoz! Ha a temető-kultusz meggyalázását látná abban, hogy ősi kopja fejfát állítunk nyugóhelyünk fölé, mit szól a világ áltatólag legkulturáltabb répének, a franciának ama felkapott szokásához, hogy temetőt teremt kedvenc állatainak. Vajjon milyen világnézet szekerét tölja ez a kegyeletes szertartás? És vajjon lelke mélyén nem jó keresztény-e az a szívből zokogó kutyatulajdonos, aki elhullott kedvencének sírja mellett gyöngéd kézzel ülteti a virágot és állít síremléket?

Meg kell említenem végül, hogy a kopjafa jókarban tartása annyiból áll, hogy évente egyszer-kétszer bevonjuk padló viasszal, tiszta ronggyal átdörzsöljük, tehát takarékoság szempontjából is előnyösebb, de mint nemzeti szimbólum, a magyarság örökéletűségét jelentené és hirdetné az egész világon. Nem hiszem, hogy nemzetem fiai és leányai között egyetlen egy is létezne, akit halálosan szíven ne talált volna a kopjafa ügye és ne tudná visszakiáltani: ne félj nemzetem, mert hitemet, nyelvemet, nemzeti kincsünket még halálunk árán is megőrizzük és büszkén alkalmazzuk helye szerint. Az ilyen nemzeti kincsek szerepelnek koronatanúkul történelmünkben. A világ nemzetei minél jobban megismernek, annál jobban megbecsülnek. Ma a reklám korszakát éljük. Szedjük össze mi is, mint más nemzetek, még a legcsekélyebb kincsünket is, de azt hirdessük a világ előtt minden eszközzel, hogy mindenfelé eljusson, levélbélyegeken, cigaretta, szivar, gyufa dobozokon stb., hogy még jobban megösmérjenek. A világon kevés nemzet van, aki oly hosszú multtal és oly sok nemzeti kincssel rendelkezne, mint a mi drága nemzetünk: Büszkék lehetünk a multunkra. De mi is igyekezzünk a ránk ragyogó fényt, dicsőséget, nemzeti kincsünket az utókornak megtartani, nehogy nemzeti égboltozatunkon valami sötét foltot hagyjunk hátra.

Végezetül Nyirő József szavait idézem, bizonyítani azt, hogy mennyire memento a székely kopjafa: „A holddal, nappal, csillagokkal, csudás virágokkal ékesítet koporsókkal együtt nem temették el a mai nehéz sorsunkat. A nagy székely ravatal árnyékában élünk.”

Szeged, 1940. január 16. án.

Z Nagy Árpád.

Levelesládánkból

Pálmai Lenke leveléből.

Kedves Tanár Úr!

Alázatos lélekkel mondok köszönetet ama kitüntető figyelméért, hogy becses lapjukban csekélységemről írt megemlékezésnek helyet adni méltóztatott.

Január 15-én reggel kaptam meg a lapot, amikor d. u. 5 órára vártam — szerény otthonomba — az én kedves, jó, derék székely leányaimat. A cikket felolvastuk. Meghatott lélekkel emlékeztünk meg a Székelyföldön, komoly munkában eltöltött, boldog időről és megfogadtuk, hogy még szorosabban fogjuk meg egymás kezét és még többet dolgozunk, áldozunk erdélyi szenvedő testvéreinkért. Hiszem, hogy hivatalos közlönyünk előfizetőinek számát is gyarapítjuk.

Kedves figyelmét ismételten megköszönve, maradok székely testvéri szeretettel:

Bpest, 1940. I/17.

Pálmai Lenke
uy. kir. főigazgató.

Erdélyi hírek.

A bukaresti hadtestparancsnokság felszólította a lakosságot, hogy fegyvereit, lőszerét vagy robbanóanyagát, melyet engedély nélkül tart magánál, harminc napon belül szolgáltatassa be. Aki ezt nem teljesíti bíróság elé kerül.

Marosvásárhelyt a rendőrség közölte a nyilvános szorakozóhelyek tulajdonosaival, hogy a közrendészeti minisztérium rendelete értelmében a zenekarok ötven százalékban kötelesek román nótákat játszani, továbbiakban magyar nótákra ad engedélyt. Úgy hisszük, hogy nagyobb százalékot is engedélyeznek később. Egyelőre örülünk ennek is!

Iparostanoncok Romániában. A munkaügyi minisztérium új-évi kimutatása szerint Románia területén 12.317 román, 4351 magyar és 2894 német tanonc dolgozik mesterek keze alatt. Az arányszám mutatja a magyar ifjúságnak az értelmi pályáról való eltululását.

Nagy hideg Erdélyben. Csíkszeredából jelentik: Csíkmegyében 40 fokra süllyedt a hőmérő a fagypont alá. A vármegye területén tíz év óta nem volt az ideihez hasonló tél. Emberek és állatok esnek áldozatul a nagy hidegnek.

Székely divatlap. Az ősi székely női népviselet eredetiségének biztosítására Bányai Edit székely iparművésznő már régebben széleskörű mozgalmat indított. Majd a középosztály részére Tüdős Klára nyomán új székely női ruhaviseletet tervezett. Most pedig egy székely divatlap tervezetét hozta az erdélyi sajtóban nyilvánosságra.

Lármafa.

Halálozás. Özv. hagyárosi Zalay Tamásné, sz. esztelneki Jancsó Augustza székely nagyasszonyunk 93 éves korában január 11-én Budapesten elhunyt. Scholtz Andor folyamórtörzskapitány, a kormányzó szárnysegéde nagyanyját gyászolja az elhunytban.

Dr. Szilágyi Györgyné, a Torontál vármegyei közkörház utolsó

magyar igazgató-főorvosának az özvegye január 20-án meghalt. Az elhunyt nagyasszonyban, szegedi székely testvérünknek, Hatolykai Papp István igazgató-főmérnöknek a neje édesanyját, Kanársay-Karg György ezredesnek a neje nővérét gyászolja.

Székely primori rang igazolása. A m. kir. belügyminiszter Elekes Jenő gépészmérnök, m. kir. posta műszaki igazgató és dr. Elekes Dezső miniszteri titkár, egyetemi magántanár ősi székely primori rangját, valamint a *Szent-Katolnai* előnév és a családi címer használatához való jogát igazolta.

Nemesség elismerés. A m. kir. Belügyminiszter Vargyassy Márton székely nemességét és a Futásfalvi előnév használatát elismerte.

Vitéz ákosfaivi Szilágyi László dr. belügyminiszteri titkárnak, a belügyminiszter előterjesztésére a Kormányzó megengedte, hogy közszolgálati érdemeiért elismerését tudtul adják.

Dr. Ugron Gábor v. b. t. t., az irodalmi és Képzőművészeti Tanács elnöke, jan. 14-én értékes előadást tartott a rádióban a magyar művészetről és műpártolásról.

Nyirő József „Új haza“ címen remek színdarabot írt a Moldovába menekült csiki székelyek küzdelmes életéről és tragikus sorsáról. A színdarabot a tavasz folyamán fogják bemutatni Budapesten.

A „**SZEFHE**“ január 20-án rendezte Budapesten a szokásos évi nagy Erdélyi bálját, melyen az idén is felvonultak az erdélyi előkelőségek és bensőséges lelki közösségben az ifjúsággal együtt szórakoztak, reménykedtek. Gróf Teleki Pál miniszterelnök volt a bál védnöke.

Domokos Lászlóné kitűnő hírnevű budapesti leánygimnáziumának erdélyi-székely kiállításáról nem régiben emlékeztünk meg lapunkban. Akkori híradásunkat örömmel és példaadásként egészítjük ki a gimn. igazg.-tól vett ama jóleső adattal, hogy az iskola tanári kara egyebekben is híven ápolja az erdélyi-székely szellemet és éppen lapunk egyes cikkeit használja fel az Erdély iránti szeretetnek, a fiatal lányok lelkében való megörökítésére. Így: Hoffmann Géza bányagazgatónak lapunk értékes munkatársának a székely bányászatról írott cikkeit osztály olvasmányként tárgyalták és a Bedő Áron ősszékely bányászatról adott remek leírással maradandó hatást váltott ki az író és ezzel is fokozta a fiatal lelkek rájongsát Székelyföldünk iránt.

Beszélnék a barázdák. Igen érdekes és komoly jelentőségű irodalmi mozgalmat kezdeményezett Kocsis József író, lapunk munkatársa, kinek írásai nem ismeretlenek olvasóink előtt. Az irodalmi megmozdulás Pécsről indult el, ahol teljes sikerű irodalmi est zajlott le a múlt év novemberében. A vállalkozás országos jelleget fog ölteni, amennyiben a közelben Budapesten, majd az ország más nagyobb városaiban ismétlik meg a pécsi irodalmi estet. Érdekessége és jelentősége ennek a megmozdulásnak az, hogy a tábora a baranyai parasztírók és parasztsorból elindult írókból toborzódott. Vaskos kiadványuk fenti címen most jelent meg Vörös Vince, Kocsis József és Sértő Ferenc szerkesztésében, mely munka 2 P. 50 fillérért a kiadóhivatalunknál is megrendelhető. E munkára különösképpen felhívjuk olvasóink figyelmét, mert minden sora a drága magyar földhöz és népéhez való hűséges ragaszkodásról tesz tanúságot.